

conclusionem, patet quod falsum supponunt. Non enim sanctus Thomas ponit quod aliquis dicatur formaliter peccator, transeunte actu peccati, per aliquam privationem actualis iustitiae vel gratiae in voluntate praerise, nec similiter per talem privationem ut est derelicta ex actu peccati; sed, ut dictum est, ille qui peccatum commisit, transeunte actu peccati, nondum peccato remisso per gratiam aut gratiae sacramento, in illo intermedio dicitur formaliter peccator per peccatum procedens aliquo modo manens in suo effectu derelicto ex parte conversionis vel aversionis. Nec oportet quod, si iste dicatur actu peccator, quod sit formaliter peccator per aliquid quod est actu praesens: quia non univoce dicitur quis peccator esse dum actu peccat, et dum cessat ab actu peccati, licet non a reatu; et ideo, propter talem analogiam huius nominis *peccator*, et non univocationem, potest quis denominari peccator formaliter non solum a peccato praesente, immo a peccato praeterito, dummodo aliquando maneat.

Ad illud quod tertio loco adducit, patet responsio. Tum quia falsum supponit, et false imponit. Tum quia prima consequentia argumenti non valet: quia non oportet quod macula sit habitus, aut habilitas, vel dispositio, nec aliquid positivum, absolutum aut relativum; sed quid sit, superius (ad argum. Scoti) dictum est sapius. Et ita patet quod argumenta contra conclusiones inducta non valent.

Ad argumentum contra questionem, respondet sanctus Thomas, 3 p., q. 86, art. 4, in solutione primi, ubi sic dicit: « Culpa mortalis utrumque habet, et aversionem a Deo, et conversionem ad bonum creatum. Sed aversio a Deo est ibi sicut formale; conversio autem ad bonum creatum, est ibi sicut materiale. Remoto autem formali cujuslibet rei, tollitur res ipsa; sicut, remoto rationali, tollitur species humana. Et ideo ex hoc ipso dicitur culpa mortalis remitti, quod per gratiam tollitur aversio mentis a Deo simul cum reatu poenae aeternae. Remanet tamen id quod est materiale, scilicet inordinata conversio ad bonum creatum, pro quo debetur reatus poenae temporalis. » — Haec ille.

Et haec de questione dicta sufficiant. De qua benedictus Deus: Amen.

QUAESTIO II.

UTRUM POST POENITENTIAM RESURGAT HOMO
IN AQUALI VIRTUTE

ITEM, circa quartadecimam distinctionem, queritur: Utrum post poenitentiam resurgat homo in aquali virtute.

Et arguitur quod sic. Dicit enim Apostolus, *Roman. 8* (v. 28): *Diligentibus Deum*

omnia cooperantur in bonum; ubi dicit Glossa Augustini (*de Corrept. et gratia*, cap. 9), quod *hoc adeo verum est, ut si qui eorum deviant et exorbitent, hoc ipsum Deus faciet eis in bonum proficere*. Sed hoc non esset, si homo resurgeret in minori virtute. Ergo, etc.

In oppositum arguitur. Quia charitas proficiens, vel perfecta, major est quam charitas incipiens. Sed quandoque aliquis cadit a charitate proficiente, resurgit autem in charitate incipiente. Ergo resurgit homo quandoque in minori charitate et virtute.

In hac questione erunt tres articuli. In primo ponentur conclusiones. In secundo, objectiones. In tertio, solutiones.

ARTICULUS I.

PONUNTUR CONCLUSIONES

Quantum ad primum articulum, sit

Prima conclusio: Quod per poenitentiam virtutes restituantur.

Hanc ponit sanctus Thomas, 3 p., q. 89, art. 1, ubi sic dicit: « Per poenitentiam remittuntur peccata. Remissio autem peccatorum non potest esse nisi per infusionem gratiae. Unde relinquitur quod per poenitentiam gratia homini infundatur. Ex gratia autem consequuntur omnes virtutes gratuite, sicut ex essentia animae fluunt omnes potentiae. Unde relinquitur quod per poenitentiam omnes virtutes restituantur. » — Haec ille.

Eandem ponit, presenti distinctione, q. 2, art. 2, dicens: « Gratia et virtutes in anima causantur ex influentia divini luminis. Quae quidem influentia impeditur per peccatum, quod animam a Deo avertit; sicut nubes, interposita inter nos et solem, radium ejus a nobis prohibet; unde dicitur, *Isaia 59* (v. 2): *Peccata nostra diviserunt inter nos et Deum nostrum*. Et quia per poenitentiam peccata dimittuntur, et in primo poenitentiae actu quantum ad offensam; ideo, sicut ventus auferens nubem, radium solis nobis restituit, ita poenitentia, tanquam removens prohibens, gratiam gratum facientem et omnes virtutes nobis restituit. » — Haec ille.

Ex quibus potest formari talis ratio: Quidquid restituit gratiam gratum facientem, restituit virtutes. Sed poenitentia est huiusmodi. Ergo, etc.

Secunda conclusio est quod poenitens non semper resurgit in aquali gratia vel virtute, immo quandoque in minori.

Hanc ponit sanctus Thomas, 3 p., q. 89, art. 2, dicens: « Motus liberi arbitrii, qui est in justifica-

ARTICULUS II.

PONUNTUR OBJECTIONES

CONTRA SECUNDAM CONCLUSIONEM

I. Argumenta Scoti. — Quantum ad secundum articulum, arguendum est contra conclusiones. Et quidem, contra secundam arguit Scotus (dist. 22, q. 1, art. 2), probando quod omnis resurgens a peccato, resurgit ad maiorem gloriam quam ante casum.

Primo. Quia resurgens resurgit in omnibus illis bonis quae prius habuit, jam vivificatis, et, praeter hoc, in isto actu penitentiae per quem resurgit, et quem superaddit illis praeteritis: et sic habet plura merita in acceptatione divina, quam dum cecidit; et, ex ea parte, ordinatur ad maiorem gloriam. Si dicatur quod non cuicumque merito debetur aliquod premium essentiale sibi correspondens in gloria, sed tantum aliquod premium accidentale; — Contra hoc: Quia, si quis illud solum haberet sine alio merito, beatificaretur non precise in illo gradu in quo (x) propter solam gratiam sine meritis beatificaretur; sicut parvulus baptizatus: gloria enim cuiuscunque habentis proprium meritum, excedit gloriam filii. Ergo quodcumque meritum sequens alia merita jam habita, requirit proprium gradum gloriae essentialis sibi correspondentem. Nec tamen per quodcumque meritum statim augetur gratia: nec habens plura merita, semper est in maiori gratia. Etsi ergo sufficiat sola gratia ad aliquam gloriam, tamen meritis correspondet aliquis determinatus gradus gloriae saltem; licet maiori gratiae sine meritis correspondeat maior gloria, tamen in quocunque gradu eodem ponatur (y) meritum annexum, licet illo non statim intendatur (z) gratia, tamen correspondet sibi aliquis gradus gloriae, ultra illum gradum qui precise correspondet isti gratiae.

Secundo. Quia ista via consonat Scripturae, quae in multis locis istam sententiam divinae iustitiae asserit, quod *reddet unicuique secundum opera sua* (in Psalmo 61, v. 13; et ad Roman., cap. 2, v. 6); nusquam autem habetur quod unicuique reddet secundum habitum suum. Consonat etiam observantiae divinae legis. Quia, secundum ipsam, utile est, quantum possibile est, opera meritoria exercere, quamvis remissa adeo ut (z) per illa non statim augetur (a) gratia; quia correspondet singulis in acceptatione divina determinatus gradus

tione (x) impii, est ultima dispositio ad gratiam. Unde in eodem instanti est gratiae infusio cum praedicto motu liberi arbitrii. In quo quidem motu comprehenditur actus penitentiae. Manifestum est autem quod formae quae possunt recipere *magis* et *minus*, intenduntur et remittuntur secundum diversam dispositionem subjecti. Et inde est quod secundum quod motus liberi arbitrii in penitentia est intensior vel remissior, secundum hoc penitens consequitur maiorem vel minorem gratiam. Contingit autem intensionem motus penitentis quandoque proportionatam esse maiori gratiae quam illa a qua cecidit per peccatum, quandoque autem aequali, quandoque autem minori. Et ideo penitens quandoque resurgit in maiori gratia quam prius habuerat, quandoque autem in aequali, quandoque etiam in minori. Et eadem ratio est de virtutibus, quae ex gratia consequuntur. » — Haec ille.

Eandem ponit, 3. *Sentent.*, dist. 31, q. 1, art. 4, ubi, in solutione primae quaestionculae, sic dicit: « Mensura charitati praefigitur a Deo secundum suam voluntatem, et aliquo modo commensuratur ad conatum, illius qui gratiam recipit. Unde, cum aliquis post peccatum possit multum et parum conari ad recipiendum charitatem, et divina liberalitati non ponatur terminus per peccatum (cum ipse, quantum in se est, sit paratus omnia peccata totaliter delere), oportet dicere, sicut et communiter dicitur, quod aliquis potest in maiori et minori charitate resurgere. » — Haec ille.

Item, ibidem, in solutione secundae quaestionculae, sic dicit: « Non est necessarium quod penitens semper in maiori charitate resurgat; quia etiam minor preparatio et aequalis sufficit ad hoc quod gratia infundatur. » — Haec ille.

Item, in solutione tertiae quaestionculae, sic dicit: « In minori charitate potest homo resurgere; quia, quantumcumque remissa de peccato debeat et ad gratiam se praeparat, dummodo ad tertium contritionis perveniat, quia plus displicet ei a Deo recessisse quam aliquod temporale incommodum, gratiam habebit, etiamsi non tantum praeparat se quantum prius, dum fuit innocens, praeparavit. » — Haec ille.

Item, ibidem (arg. Sed contra) arguit sic: « Minima contritio sufficit ad deletionem omnium peccatorum. Sed secundum quantitatem contritionis attenditur quantitas charitatis in qua quis resurgit. Ergo, cum potuerit, quando prius gratiam habuit, ex magna preparatione gratiam accepisse, videtur quod possibile sit quod recipiat minorem gratiam et charitatem quam prius habuit. » — Haec ille.

Et in hoc primus articulus terminatur.

(x) in justificatione. — in iustitia Pr.

(x) a verbo *beatificaretur* usque ad *in quo*, om. Pr.

(y) ponatur. — ponitur Pr.

(z) intendatur. — intenditur Pr.

(z) quamvis remissa adeo ut. — quantumcumque remissa adeo ut et sic Pr.

(a) augetur. — augetur Pr.

glorie. Nec adeo expedit salvare gratiam quantum opus remissum agere, per quod non augetur gratia: quia, etsi (z) iste remisse agens non habeat maiorem gratiam per opus suum quam ille dormiens in quo salvatur gratia sine tali opere, non tamen iste frustra egit, nec in nullo excedit illum qui dormivit; immo, per hoc quod egit, jam dignus est aliquo bono aeterno, quo non est dignus ille alius. — Haec Scotus, in forma.

II. Argumenta Aureoli. — Contra eandem conclusionem arguit Aureolus (dist. 22, q. 1, art. 4), probando quod resurgens a peccato, semper resurgit in maiori habitu charitatis et gratiae, vel saltem in aequali; et idem est de gloria.

Primo. Quia bona opera reviviscunt. Ergo merentur eundem gradum gloriæ quem prius; et non solum hoc, sed eundem gradum gratiae. Per actum etiam penitentiae acquiritur novum meritum, qui, additis prioribus, meretur ampliorem gradum gratiae, et, ex consequenti, gradum (ε) gloriæ ampliorem.

Secundo. Quia quando aliqua cadunt ordinate sub merito mediate et immediate, ita quod alteri debetur meritum alio mediante, quicumque meretur mediatum, meretur immediatum, per quod devenitur ad illud mediatum. Sed augmentum gloriæ et augmentum gratiae hoc modo cadunt sub merito ordinate, quod nullus meretur augmentum gloriæ, nisi mediante augmento charitatis, juxta illud Augustini (Epist. 186, ad. 406, cap. 3): *Charitas meretur augeri, ut aucta mereatur perfici; supple per premium gloriæ; quasi dicat quod ideo charitas augetur, ut premium gloriæ augeatur; ac per hoc videtur quod gloria per hoc augetur, quia gratia prius augetur.* Sed, per te, bona opera merentur augmentum gloriæ. Ergo necessario merentur augmentum gratiae.

Confirmatur. Quia cuicumque competit augere majus, competit augere minus. Bona autem opera merentur augmentum gloriæ. Ergo et augmentum gratiae.

Tertio. Quia qui habet plura merita, est Deo magis acceptus. Ergo quicumque meretur maiorem gradum premii, meretur maiorem gradum gratiae.

Quarto. Quia quicumque est melior, magis est Deo gratus. Sed quicumque habet plura merita, est melior. Ergo est Deo magis gratus.

Quinto. Quia ex opposito sequitur hoc inconveniens, quod qui magis diligitur a Deo, minus praemiatur: nam, per te, habentem minorem gratiam magis premiabit. — Haec Aureolus, in forma.

III. Argumenta Henrici. — Contra eandem conclusionem arguit Henricus, *Quodlibeto* 5, q. 24,

(z) etia. — si Pr.

(ε) gradum. — gratiam Pr.

ubi vult probare primo (α), quod resurgentium a peccato, unus non resurgit in maiori gratia quam alius, sed omnes in aequali, dicens sic: Aliqui dicunt quod charitas datur secundum conatum recipientium; et quia, post peccatum, potest homo plus vel minus conari, et unus plus quam alius, et Deus (ε) paratus est dare cuilibet secundum quod paratus est et dispositus, unus (γ) potest resurgere in aequali, vel maiori, vel minori. — Sed hoc non valet.

Primo (δ). Quia conatus qui est in detestationem peccati et adaptionem gratiae, est ad bonum supernaturale; et ideo non potest esse sine gratia praevieniente liberum arbitrium, et inclinante ad illum motum, et praevieniente illum conatum.

Secundo. Quia gratia non datur regulariter secundum mensuram conatus. Quia; si gratia praevieniens daretur secundum mensuram conatus, tunc daretur secundum mensuram operum sequentium. Quod est falsum: quia, si gratia daretur secundum mensuram operum sequentium, tunc omnes qui ex maiori gratia praevirentur, maiora opera facerent; quod non ponitur. Si ergo illa gratia sit gratum faciens, non datur secundum mensuram conatus. Si vero sit gratia (ε) gratis data, praevieniens conatum liberi arbitrii, oportet quod ipsa (ζ), ex se, sine cooperatione liberi arbitrii, in detestationem peccati et appetitum gratiae moveat, ita ut liberum arbitrium non moveatur nisi motum. Cui inclinationi, seu impulsui, si liberum arbitrium non resistat, quero: utrum, antequam coagat, detur gratia justificans, aut non, sed expectatur ejus cooperatio, quae dicitur conatus? Si primo modo, ergo non datur illa secundum conatum. Si secundo modo, tunc gratia dabitur ex merito; et sic justificatio erit ex merito congrui, non condigni. Quod non est dicendum: quia tunc parum dabitur largitati divinae; quia Augustinus, contra Pelagianos, videtur sentire quod gratia justificans praevinit omnem motum liberi arbitrii ex electione. Et ideo non est ponendum quod libero arbitrio a gratia impulso et non rebellanti detur gratia justificans, ut ipsum non rebellare sit (η) meritum congrui. Et ideo videtur magis quod Deus inclinat per gratiam gratis datam ad detestationem peccati et bonum supernaturale; dummodo tali motui non resistat, dat gratiam, licet non conetur, nec cooperetur: ut sic in prima justificatione Deus justificet te sine te non rebellante; ut cooperatores Dei simus, solum augmentum gratiae justificantis merendo; ita ut mensura charitatis sit

(α) primo. — Om. Pr.

(z) qui. — Ad. Pr.

(ε) unus. — Om. Pr.

(δ) primo. — Om. Pr.

(ε) sit gratia. — Om. Pr.

(ζ) ipsa. — ipsum Pr.

(η) non. — Ad. Pr.

a Deo solum secundum libitum voluntatis ejus. Quantum tamen ex parte liberi arbitrii in quo recipitur, habet commensurari dispositioni ejus. Hæc autem dispositio est pure negativa, scilicet *non resistere*. In pura autem negatione non est *magis* et *minus*. Et ideo non magis resistit unus quam alter, sed omnes æqualiter; licet *resistere* bene recipiat *magis* et *minus*, quia fit per aliquid positive. Et ideo prima gratia justificans, quantum est ex parte liberi arbitrii, æqualiter datur omnibus. Et sic omnis resurgens, in quantum resurgens, in æquali charitate resurgit.

Secundo loco principaliter agit de comparatione charitatis præcedentis ad sequentem, dicens: Si vero fiat comparatio ad charitatem quam cadendo amisit, dicendum quod hanc quæstionem præcedunt aliæ duæ: scilicet utrum opera mortificata reviviscant in resurgente; et, dato quod sic, utrum charitas ex qua processerunt, reparetur in charitate illa qua resurgens justificatur, an in dispositione divina reservetur conferenda in augmento charitatis quod fiet in glorificatione. Si primo modo, tunc quilibet in majori resurgeret. Si secundo modo, tunc non resurgeret nisi (α) in minori, si, post primam gratiam, per bona opera, aliquod augmentum gratiæ meruisset.

Tertio loco vult probare quod cuilibet resurgenti a peccato datur major gratia quam innocenti, dicens: Si, inquit, fiat comparatio ad qualitatem recipientis justificationem a peccato originali tantum, ut in parvulis, non requiritur ibi gratia præveniens ad inclinandum liberum arbitrium, neque preparatio positiva, ut in adultis; sed solum requiritur quod non ponatur obex, scilicet motus aliquis in peccatum mortale contrarius gratiæ (β). Et sic ista dispositio negativa est. Propter quod æqualis gratia confertur omnibus innocentibus. Sed alia est ratio negationis in non ponendo obicem, et alia illius in non rebelando: quia ista est negatio processus in malum, illa autem pugnae contra bonum; et pertinet ista ad concupiscibilem et conversionem ad bonum ut nunc, illa ad irascibilem et conversionem a bono simpliciter. Quia ergo pejus est impugnare bonum simpliciter quam concupiscere bona ut nunc (quia formalis ratio peccati magis consistit in aversione a bono simpliciter, quam in conversione ad bonum ut nunc; non enim mala esset illa conversio, nisi quia mala est aversio), tanto econtra melior est impugnationis negatio quam concupiscentiæ, et melior dispositio ad majorem gratiam disponit; ideo major gratia datur quibuscumque resurgentibus a peccato actuali, quam quæ datur innocentibus purgatis a solo originali. — Hæc ille.

Et in hoc secundus articulus terminatur.

(α) nisi. — Om. Pr.

(β) motus aliquis in peccatum mortale contrarius gratiæ. — modus aliquis in peccatum mortale Pr.

ARTICULUS III.

PONUNTUR SOLUTIONES

AD ARGUMENTA CONTRA SECUNDAM CONCLUSIONEM

I. Ad argumenta Scoti. — Quantum ad tertium articulum, respondendum est objectionibus supradictis. Et ideo

Ad primum Scoti contra secundam conclusionem, dicitur quod ad illud argumentum respondet sanctus Thomas, 3. *Sentent.*, dist. 31, q. 1, art. 4, q^{da} 3, ubi arguit sic, in quarto loco: « Pœnitentia vivificat merita per peccatum mortificata. Ergo pœnitens tantam habebit gloriam, quantam ante peccatum meruerat. Sed tantum meruerat, quantum de charitate habuerat. Ergo gloria quam pœnitens habebit, proportionatur charitati quam ante peccatum habuit. Proportionatur autem charitati in qua in morte invenitur post pœnitentiam: quia lignum ubi ceciderit, ibi erit, *Eccles.* 11 (v. 3). Ergo charitas in qua resurgit pœnitens, est æqualis charitati a qua cecidit. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum, inquit, quod, sicut ex prædictis patet, per priora merita merebatur sibi tantam gloriam, quantam charitatem habebat. Sed ipse per peccatum factus est alter, et non plenarie ad pristinum gradum restitutus. Et ideo non plenarie recipiet effectum priorum meritorum, nisi quantum ad premium accidentale, quod commensuratur actibus magis quam habitui charitatis. » — Hæc ille. — Item, art. 1, in solutione secundi, sic dicit: « Quidam dixerunt quod charitas nunquam meretur, nisi finalis. Sed hoc falsum est: quia charitas finalis non potest dici nisi quæ est in ultimo termino vite; et tunc forte homo nihil meretur, sed dormit. Unde dicendum quod quolibet actu charitatis meretur vitam æternam, et efficit eam sibi debitam. Sed quando peccat, jam efficitur quodammodo alius, ut dicit Philosophus in 9. *Ethicorum*; quia transmutatur ab eo quod erat sibi conveniens secundum naturam, in id quod est præter naturam. Et ideo non oportet quod ei reddatur; sicut et illud quod est debitum reddi sano, non redditur furioso. » — Hæc ille. — Ex quibus patet quod, licet pœnitens resurgat in omnibus meritis quæ ante peccatum habuit, et pro quolibet correspondeat sibi aliquis gradus gloriæ, non tamen tantus quantus ante peccatum sibi correspondebat, nisi resurgat in æquali charitate; quia, si resurgat in minori, jam est effectus alter, et indispositus ad recipiendum totum effectum præcedentium meritorum vivificatorum. Nec tamen dicitur quod in tali resurgente meritis vivi-

catis correspondeat tantum (α) præmium accidentale, et nullum essenziale. Et ideo responsio quam arguens recitat, non est tenenda. Nec est secundum mentem sancti Thomæ. Quod patet : nam, 3^a p., q. 89, art. 5, arguit sic, tertio loco : « Opera in charitate facta merentur gloriam secundum quantitatem gratiæ vel charitatis. Sed quandoque per pœnitentiam homo resurgit in minori gratia vel charitate. Ergo non consequitur gloriam secundum merita priorum operum; et ita videtur quod opera mortificata per peccatum, non reviviscant. » Ecce argumentum. Sequitur responsio : « Dicendum; inquit, quod ille qui per pœnitentiam resurgit in minori charitate, consequitur præmium essenziale secundum quantitatem charitatis in qua invenitur; habebit tamen majus gaudium de operibus quæ sic fecit; quod pertinet ad præmium accidentale. » — Hæc ille.

Dicitur secundo, quod impugnatio illius responsionis assumit quoddam dubium, vel forte falsum, scilicet quod cuicumque merito addito gratiæ correspondeat majus præmium essenziale, quam soli gratiæ præcise. Si enim hoc sic intelligatur, quod aliquis gradus gloriæ correspondet operi præcise, qui non correspondeat gratiæ præcise vel future, falsum est; quia præmium essenziale commensuratur gratiæ et charitati. Si autem intelligatur sic, quod operi elicto a gratia præcise correspondet aliquis gradus gloriæ, qui non commensuratur præcise gratiæ, sed future, verum dicit; nam quicumque actus est meritorius novæ gloriæ, vel novi ejus gradus, est etiam meritorius novi gradus gratiæ, cui correspondet et commensuratur gradus gloriæ. De hoc sanctus Thomas, 1^a 2^a, q. 114, art. 8, in solutione tertii argumenti, sic dicit : « Quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, sicut et gratiæ consummationem; quæ est vita æterna; quæ, sicut non statim redditur, sed suo tempore, ita nec gratia statim augetur, sed suo tempore, cum scilicet aliquis sufficienter fuerit dispositus ad gratiæ augmentum. » — Hæc ille. — Item, 2^a 2^a, q. 24, art. 6, in solutione primi, sic dicit : « Quilibet actus charitatis meretur vitam æternam; non quidem statim exhibendam, sed suo tempore. Similiter quilibet actus charitatis meretur charitatis augmentum; non tamen statim augetur, sed quando aliquis conatur ad hujusmodi augmentum. » — Hæc ille. — Verumtamen, 1. *Sentent.*, dist. 17, q. 2, art. 3, in solutione quinti, videtur dicere oppositum. Ait enim sic : « Quando est talis actus charitatis, qualis requiritur ad augmentum charitatis, tunc etiam augetur præmium substantiale, quod debetur majori charitati consequenti actum, non autem charitati quæ est radix actus. Non autem omnes sunt tales. Et ideo ad multiplicationem talium actuum non

sequitur de necessitate augmentum præmii substantialis. » — Hæc ille. — Et plura similia dicit in eodem articulo, et 2. *Sentent.*, dist. 40 (α). Sed tenendum est quod finaliter dixit in *Summa*.

Dicitur tertio, quod, concesso quod pœnitens resurgat in pluribus meritis quam ante, non tamen sequitur quod resurgat semper ad majorem gloriam : quia quandoque merita præcedentia peccatum, et sequentia post pœnitentiam, innituntur minori habitui gratiæ et charitatis quam ante; et sic sunt minus gratifica, et minus accepta, et ad minorem gloriam ordinata.

Ad secundum dicitur primo, quod via sancti Thomæ magis consonat Scripturæ quam via Scoti : quia, licet Scriptura dicat Deum redditurum cuilibet secundum opera sua, tamen alibi (*Roman.* 6, v. 23) dicit : *Gratia Dei, vita æterna*. Unde sanctus Thomas, 4. *Sentent.*, dist. 49, q. 1, art. 4, q^{da} 4, ubi querit, Utrum diverse mansiones patrie distinguantur penes diversos gradus charitatis, arguit sic, in secundo loco : « In Psalmo (61, v. 13), dicitur : *Tu reddes unicuique secundum opera sua*. Sed illud quod redditur, est beatitudinis mensura. Ergo gradus beatitudinis distinguuntur secundum diversitatem operum, et non secundum diversitatem charitatis. » Item, tertio, arguit sic : « Præmium debetur actui, et non habitui; unde non fortissimi coronantur, sed agonizantes, ut patet, 1. *Ethicor.* (cap. 8); et 2. *Timoth.* 2 (v. 5), *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Sed beatitudo est præmium. Ergo diversi gradus beatitudinis erunt secundum diversos gradus operum, et non secundum diversos gradus charitatis. » Ecce argumentum. Sequitur responsio : « Ad secundum, inquit, dicendum quod opera non habent quod eis retributio gloriæ reddatur, nisi in quantum sunt charitate informata; et ideo, secundum diversos charitatis gradus, erunt diversi gradus in gloria. — Ad tertium, dicendum quod, quamvis habitus charitatis vel (6) cujuscumque virtutis non sit meritum cui debeatur præmium, est tamen principium et tota ratio merendi in actu; et ideo secundum ejus diversitatem præmia distinguuntur; quamvis etiam ex ipso genere actus possit aliquis gradus in merendo considerari, non quidem respectu præmii essentialis, quod est gaudium de Deo, sed respectu aliqujus præmii accidentalis, quod est gaudium de aliquo bono creato. » — Hæc ille. — Item, in principali responsione quæstionis, sic dicit : « Principium distinctivum mansionum, sive graduum habitudinis, est duplex : scilicet propinquum, et remotum. Propinquum est diversa dispositio quæ erit in beatis, ex qua continget diversitas perfectionis apud eos in operatione beatitudinis. Sed

(α) tantum. — totum Pr.

(α) Cfr. præsertim q. 1, art. 3, ad 4^{am}.

(6) vel. — Om. Pr.

principium remotum, est meritum quo talem beatitudinem consecuti sunt. Primo modo autem distinguuntur mansiones secundum charitatem patriæ; quæ, quanto in aliquo erit perfectior, tanto eum reddet capaciorem divinæ claritatis; secundum cujus augmentum (2) augebitur perfectio divinæ visionis. Secundo modo vero distinguuntur secundum charitatem viæ. Actus enim noster non habet quod sit meritorius ex ipsa substantia actus, sed solum ex habitu virtutis quo informatur. Vis autem merendi est in omnibus virtutibus ex charitate, quæ habet ipsum finem pro objecto. Et ideo diversitas in merendo tota reducitur ad diversitatem charitatis. Et sic charitas viæ distinguit mansiones per modum meriti. » — Hæc ille.

Dicitur secundo, quod illa via Scoti non ita consonat observantiæ legis sicut via opposita. Observatio enim legis consistit magis in gratia et charitate, quam in exteriori opere; nam lex nova principaliter consistit in gratia Spiritus Sancti. De hoc sanctus Thomas, 1^a 2^a, q. 106, art. 1, sic dicit: « *Unaquæque res videtur esse illud quod est in ea potissimum, ut dicit Philosophus, 9. Ethicorum (cap. 8). Illud autem quod est potissimum in lege novi testamenti, et in quo tota ejus virtus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quæ datur per fidem Christi. Et ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti, quæ datur Christifidelibus. Et hoc manifeste apparet per Apostolum, qui, Roman. 3 (v. 27), dicit: Ubi est gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non; sed per legem fidei; ipsam enim fidei gratiam legem appellat. Et expressius, ad Rom. 8 (v. 2), dicitur: Lex Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis. Unde et Augustinus dicit, in libro de Spiritu et Littera (cap. 24), quod sicut lex factorum fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelium. Et alibi dicit, in eodem libro (cap. 21): Quæ sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritus Sancti? Habet tamen lex nova quædam sicut dispositiva ad gratiam Spiritus Sancti, et ad usum hujus gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege nova, de quibus oportuit instrui fideles Christi et verbis et scriptis, tam circa credenda quam circa agenda. Et ideo dicendum est quod principaliter nova lex est lex indita, secundario autem est scripta. » — Hæc ille. — Item ad hoc facit Glossa ex Augustino sumpta, super illud Psalmi 70 (v. 15), *Quoniam non cognovi negotiationem*, vel *litteraturam*, etc. Quæ sic dicit: *Negotiatio græce ab actu dicitur, latine a negato otio (6). Negotiatores ergo actiosi sunt, scilicet Judæi, et alii, qui ab eo**

quod agunt præsumunt, opera sua laudant, non perveniunt ad gratiam, quæ hoc commendat ut nemo de se gloriatur. Qui vero gloriatur, tanquam negotiator de templo a Domino ejicitur, qui ejecit vendentes et ementes de templo. Econtra requies est in Deo, qui justificat. Illi negotiatores potius sunt inquieti quam boni operadores. Unde et negotiatores dicuntur, qui negant otium, de quo dicitur (Psalm. 45, v. 11): Vacate et videte quoniam suavis est Dominus. Et est sensus: Non cognovi negotiationem, id est, de actibus præsumentes, et ex operibus suis justitiam quærentes, etc. Et, post multa, sic dicit: Non cognovi litteraturam, id est, non approbavi quemquam ex operibus legis justificari; sed reprobavi de littera legis præsumentes, a gratia resiliences. » — Hæc ille. — Ex quibus patet quod observatio legis non principaliter stat in actu exteriori, vel in negotiatione.

Dicitur tertio, quod per opera remissa nullus acquirit nec meretur novum gradum gloriæ, nisi quia simul meretur novum gradum gratiæ vel charitatis. Et ideo principalis conatus debet esse cui libet ut crescat in gratia et charitate Dei et proximi, in qua est principalis observatio legis, et secundum quam quantificabitur gloria, ut sæpe dictum est. Ad intellectum prædictorum facit illud quod dicit sanctus Thomas, 3. Sentent., dist. 18, q. 1, art. 2, in solutione quarti argumenti, ubi sic dicit: « Ille qui meretur, non oportet quod proficiat quantum ad rationem merendi: hoc enim accidit ei ex hoc quod radix meriti, scilicet charitas, non est in suo termino. Sed oportet quod omnis qui meretur, proficiat quantum ad mercedem quam meretur, ut scilicet eam sibi debitam faciat vel simpliciter, vel quantum ad aliquem modum quo sibi prius debita non erat. » — Hæc ille. — Item, art. 5, sic dicit: « Mereri est facere aliquid sibi debitum. Hoc enim contingit tribus modis. Uno modo, quando aliquis facit de non debito sibi debitum; sicut aliquis primo motu charitatis meretur vitam æternam, faciens eam sibi debitam, quæ prius ei debita non erat. Alio modo, quod erat sibi minus debitum, faciendo magis debitum; quod contingit in eo in quo charitas augetur. Tertio modo contingit quando aliquis quod est uno modo debitum, facit alio modo sibi debitum; sicut puer baptizatus, cui debetur vita æterna ex habitu gratiæ in baptismo infusæ, quando usum liberi arbitrii incipit habere, facit eam sibi debitam ex actu. Primo ergo modo Christus meruit in primo instanti suæ conceptionis claritatem corporis; quæ quidem non erat sibi debita ex conditione naturæ in se consideratæ, neque consequebatur ex unionis necessitate, sicut gloria fruitionis. Secundo autem Christus mereri non potuit, quia charitas non est aucta in ipso. Tertio meruit sibi in omnibus actibus suis post primum instans conceptionis suæ; quia

(2) secundum cujus augmentum. — et secundum ejus Pr.

(6) negato otio. — negotio Pr.

fecit sibi debitum aliquibus actibus, quod prius aliis actibus debebatur. » — Hæc ille. — Non tamen intelligas quod nunquam per actum exercitum ab habitu charitatis vel gratiæ aliquis mereatur novum gradum gloriæ, ultra illud quod debetur habitui elicenti et informanti actum; sed solum illud quod uno modo debebatur actui primo, alio modo debeatur actui secundo. Iste enim sensus falsus est, ut patuit, et patebit. Sed est intelligendum quod ille gradus gloriæ, qui debebatur gratiæ, debetur actui elicito per eam; et, ultra hoc, debetur ei novus gradus gloriæ, correspondens novo gradui gratiæ quam meretur, si gratia sit augmentabilis, et non in termino. Nullus enim meretur novum gradum gloriæ, nisi quia prius natura meretur augmentum gratiæ et novum gradum ejus.

II. Ad argumenta Aureoli. — **Ad primum** Aureoli, negatur prima consequentia. Licet enim priora merita mortificata reviviscant in pœnitente, non tamen habent omnem et eundem vel tantum effectum quem vel quantum ante peccatum, dum ex majori gratia vel charitate eliciebantur, quam sit nova gratia in qua pœnitens resurgit; et sic non oportet, in illo casu, quod perducant ad eundem vel æqualem gradum gloriæ qui eis ante peccatum debebatur. Et hoc contingit propter indispositionem remisse pœnitentis, ut prius dictum est.

Ad secundum dicitur quod nihil concludit contra nos. Quia, si loquatur de meritis præcedentibus peccatum, conceditur quod illa utrumque merebantur, scilicet augmentum gratiæ et gloriæ; sed in isto remisse pœnitente, qui non disponit se ad suspensionem æqualis sed minoris gratiæ, non sortiuntur completum effectum, ut scilicet in præsentem recipiat totum illud augmentum gratiæ, et in futuro totum illud augmentum gloriæ, nisi intensius se disponat quam in actu primo pœnitentiæ. Si autem loquatur de merito novo actus remissi pœnitentiæ, qui minori charitate et gratia informatur et elicitur quam præcedentia merita, dicitur quod non meretur æqualem gradum gloriæ, et sic nec æqualem gradum gratiæ, sicut priora merebantur.

Ad confirmationem, patet per idem. Potest tamen dici quod, posito quod primum meritum pœnitentis mereretur æqualem gradum gratiæ, non tamen sequitur quod augmentum gratiæ statim sibi infundatur, sed in futurum, quando ad hoc erit dispositus; et sic non sequitur quod resurgat in æquali vel majori gratia, sicut nec resurgit cum gloria, ut patet ex prædictis.

Ad tertium dicitur quod antecedens est dubium, vel falsum. Si enim intelligatur comparatio inter duos, quorum unus habet plura merita quam alius, antecedens universaliter intellectum, falsum est. Nam contingit aliquem habentem pauca merita, esse Deo magis acceptum et gratum quam sit alius

habens plura merita: sicut patet de angelo respectu hominis, et de anima Christi respectu animæ Virginis Mariæ, comparando eas pro instanti conceptionis Christi; in illo enim instanti illa anima erat summe accepta et grata Deo, licet haberet (α) pauca merita. Non enim habens plura merita, est gratior Deo quam habens pauciora, nisi cætera sint paria, puta actus æque perfecti secundum speciem, et æque intensi secundum gradum, et informati æquali gratia et habitu virtutis; alioquin unum meritum intensum, majori gratia informatum, reddit gratiorem quam multa merita remissa, parva gratia informata. Si autem fiat comparatio ejusdem ad seipsum, qui scilicet nunc habet plura merita quam prius habuit, adhuc antecedens universaliter intellectum, falsum est, nisi cætera sint paria, tam ex parte meriti quam ex parte merentis. Contingit enim gratiorem esse eundem hominem cum quatuor meritis, tempore quo habet majorem gratiam, quam cum quinque, tempore quo habet minorem gratiam, et remissius se disponit, et remissius diligit Deum et proximum propter Deum; actu et habitu, quam prius. Si autem cætera sint paria, tunc conceditur quod habens plura merita, est gratior simpliciter, vel secundum quid, in re, vel in spe; quia scilicet ad multiplicationem meritorum augetur gratia, vel in futurum augebitur, nisi præstetur impedimentum. Ex quibus patet quod, si antecedens intelligatur in sensu quo debet concedi, argumentum non valet: quia minor est neganda; nam pœnitens remisse se disponens, licet habeat plura merita quam prius, non tamen æqualia prioribus, vel non æqualiter respectu ejus operantia, propter suam indispositionem.

Ad quartum, negatur minor, si universaliter intelligatur. Conceditur tamen quod habens plura merita quam prius, et æqualia in se, et respectu merentis, ut prius, est melior simpliciter, vel secundum quid, in re, vel in spe, quam prius; sed hoc non habet locum in proposito, ut patet ex dictis sæpe.

Ad quintum, negatur consequentia. Nec valet ejus probatio. Non enim dicimus quod resurgens in minori gratia magis præmiatur essentiali præmio propter plura merita remissa quæ habet nunc, quam prius, dum habebat pauca, sed intensa. Sed potest concedi quod propter plura dignus est præmiari nunc quam prius; vel quod meretur plura præmia, non tamen æque intensa, ut prius, ut de se patet. Unde omnia argumenta procedunt ex falso intellectu conclusionis, vel ex quadam falsa suppositione, non concessa, nec probata, scilicet quod quilibet resurgens a peccato per pœnitentiam, resurgat ad æqualem gloriam essentialis præmii; quod sanctus

(α) licet haberet. — et licet habebat Pr.

Thomas non intendit, nec concedit, ut supra patuit (α).

III. Ad argumenta Henrici. — Ad argumenta Henrici contra eandem conclusionem inducta, dicitur quod omnia tria puncta, vel tres conclusiones quas intendit probare, falsæ sunt. Unde

Ad primum pro prima sua conclusione dicitur, negando antecedens. Non enim oportet quod dispositio positiva ad gratiam, scilicet detestatio peccati, et appetitus gratiæ et justitiæ, procedat ex gratia habituali gratum faciente; sed sufficit quod procedat ex gratia actuali gratis data, quæ est aliqua motio, ut ostendit sanctus Thomas, 1^a 2^æ, q. 112, art. 2, ubi sic dicit: « Gratia dupliciter dicitur: quandoque ipsum habituale donum; quandoque autem ipsum auxilium Dei moventis animam ad bonum. Primo ergo modo accipiendo gratiam, exigitur ad gratiam aliqua animæ præparatio; quia nulla forma potest esse nisi in materia disposita. Sed, si loquamur de gratia secundum quod significat auxilium Dei moventis ad bonum, sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis, quasi præveniens divinum auxilium; sed potius quæcumque præparatio in homine esse potest, est ex auxilio Dei moventis animam ad bonum. Et, secundum hoc, ipse bonus motus liberi arbitrii quo quis præparatur ad donum gratiæ suscipiendum, est actus liberi arbitrii moti a Deo; et, quantum ad hoc, dicitur homo se præparare, secundum illud *Proverb. 16* (v. 4): *Hominis est præparare animum*. Et tamen est principaliter a Deo movente liberum arbitrium; et, secundum hoc, dicitur *a Deo voluntas hominis præparari* (*Prov., c. 8, v. 35, juxta version. LXX*), et *a Domino gressus hominis dirigi* (*Psal. 36, v. 23*). » — Hæc ille. — Item, art. 4, sic dicit: « Gratia, ex parte subjecti, potest recipere *magis* et *minus*, prout scilicet unus perfectius illustratur a lumine gratiæ quam alius. Cujus diversitatis ratio quidem (β) est aliqua ex parte præparantis se ad gratiam: qui enim se ad gratiam magis præparat, plenior gratiam suscipit. Sed ex hac parte non potest accipi prima ratio hujus diversitatis: quia præparatio ad gratiam non est hominis nisi inquantum liberum arbitrium ejus præparatur a Deo. Unde prima hujus diversitatis causa est accipienda ex parte Dei, qui diversimode sua dona dispensat, ad hoc quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio Ecclesiæ consurgat; sicut etiam diversos gradus rerum instituit, ut esset universum perfectum, etc. » — Hæc ille. — Similem sententiam ponit, 4. *Sentent.*, dist. 17, q. 1, art. 2, in solutione secundæ questioniunculæ, et in responsione ad secundum, ubi sic dicit: « Voluntas nostra est

omnino pedissequa respectu divini gratiæ, et nullo modo prævia: quia ipsa voluntas bona, quæ gratiam gratum facientem præcedit, ex Deo nobis provenit, qui gratuita sui voluntate nos ad hoc provocat, vel flagellis, vel aliquo auxilio interiori. Nec tamen voluntas hæc est prævia, sed pedissequa respectu gratiæ gratum facientis; quia non est causa ipsius, sed aliquid (α) ad ipsam viam parat. » — Hæc ille.

Concordat isti solutioni Bernardus de Gannato, in impugnatione prædicti *Quodlibeti* Henrici, ubi sic dicit: « Multa, inquit, dubia dicit. Et opinio quam impugnatur, vera est, quod in adultis, secundum majorem vel minorem conatum, datur major vel minor charitas, secundum communem cursum; licet Deus, de potentia sua absoluta, posset dare sine conatu, vel majorem, ubi esset minor conatus. — Quod autem dicit, quod conatus in detestationem peccati et acceptionem gratiæ est supernaturalis; — dicendum quod talis conatus supponit aliquid supernaturale, puta vel fidem informem, vel auditum aliquem de rebus supernaturalibus (β); non autem oportet quod præcedat ipsum gratia gratum faciens. Item, istum conatum præcedit quædam motio divina, qua homo movetur ad bonum supernaturale, faciendo quod in se est. Quod autem per specialem Dei motionem moveatur vel conetur (γ) ad aliquid supernaturale, non est inconveniens. Ille tamen conatus, nisi sit cum charitate, non est meritorius merito de condigno, sed de congruo. Non ergo oportet quod gratia præveniat liberum arbitrium, ut dicit, sed motio illa, vel aliqua præcognitio de supernaturalibus. » — Hæc Bernardus, et bene.

Ad secundum, negatur consequentia: quia conatus ille non est opus sequens tempore vel natura gratiam gratum facientem, sed præcedens tempore quandoque; licet sequatur aliquam gratiam secundo modo dictam, puta divinam motionem. De hoc Bernardus, ubi supra, sic dicit: « Ad aliud quod dicit, quod si gratia daretur secundum mensuram conatus, tunc daretur secundum mensuram operum sequentium; — dicendum quod non sequitur. Prima enim gratia, qua homo justificatur, datur gratis, et sine merito de condigno. Potest tamen ipsam præcedere meritum de congruo; et, secundum quod majus est in uno quam in alio, datur major charitas. Et istud meritum est conatus iste, secundum quem regulariter datur major vel minor charitas. Si autem illa motio qua liberum arbitrium movetur ad bonum supernaturale, vocetur gratia gratis data, tunc talem conatum præcedit gratia gratis data. Nec oportet quod inclinet liberum arbitrium ad detestandum peccatum sufficienter: quia tunc sine cha-

(α) Cfr. ad primum Scoti.

(β) quidem. — quædam Pr.

(α) aliquid. — aliquam Pr.

(β) supernaturalibus. — spiritualibus Pr.

(γ) vel. — Ad. Pr.

ritate posset sufficienter detestari peccatum; quod est falsum. Nec est inconveniens quod liberum arbitrium non moveat se ad gratiam gratum facientem, nisi motum a Deo, nec detur etiam gratia justificans adulto antequam coagat aliquid consentiendo divinae motioni: quia etiam ipsum detestari peccatum imperfecte, ut per attritionem, et appetere gratiam, agere quoddam est; et hoc praecedit gratiam justificantem, licet simul tempore possit esse. Unde aliquando attritio praecedit contritionem, aliquando autem non praecedit attritio, sed simul tempore, cum homo incipit detestari peccatum, datur ei gratia, ita quod actus, qui ex parte sui principii non erat meritorius, per gratiam concomitantem quasi justificat. Et ideo adhuc dabitur secundum mensuram conatus, licet Deus possit eam dare sine conatu, ut dedit Paulo. — Quod autem dicit, quod, si gratia non praecederet illum conatum, vel si conatus esset dispositio ad gratiam, tunc justificatio esset ex merito, sicut reprobatio; — dicendum quod non est inconveniens quod justificatio sit ex merito de congruo, non autem de condigno. Et ideo non simpliciter ex merito datur, sed secundum divinam largitatem. — Quod autem dicit de Augustino, quod gratia justificans praecedit omnem motum liberi arbitrii; — dici potest dupliciter. Primo, quod praecedit omnem motum meritorium liberi arbitrii. Secundo, quod Augustinus vocat hic gratiam justificantem illam divinam motionem qua primo incipit moveri liberum arbitrium, quae dicitur justificans, quia disponit ad justificationem, non quia faciat justificationem. Nec ponimus, sicut iste ponit, quod ipsum *non rebellare* sit meritum congrui (hoc enim parum esset); sed ipsum *consentire* ex majori vel minori affectione illi motioni divinae, ponimus esse meritum congrui. Unde *non rebellare* non est sufficiens dispositio: quia plus potest homo facere, etiam sine gratia; quia consentire illi motioni, et appetere gratiam. Et ideo extorte exponit dictum Augustini: quia Deus non justificat adultum nisi eo cooperante saltem per consensum; et ideo non sufficit quod non rebellet. Unde cooperatores Dei sumus, non solum merendo augmentum gratiae, ut dicit, immo etiam merendo primam gratiam, merito de congruo, non de condigno. Deus autem non mensurat gratiam, secundum communem cursum, nisi secundum recipientium dispositionem. — Quod autem dicit, quod dispositio ad gratiam est pure negativa, — non est verum; immo est positiva, ut visum est, et intenditur et remittitur in diversis. Et ideo non datur aequalis gratia justificans omnibus resurgentibus, ut fingit. De gratia autem quae datur parvulis, est alia ratio: quia illa datur sine merito proprio et congrui et condigni, ex mera liberalitate Dei. Unde, quantum est ex parte parvulorum, omnes sunt aequaliter dispositi ad gratiam. Et ideo aequalis gratia regulariter eis datur, licet Deus pos-

set aliter facere. » — Haec Bernardus, et bene, et conformiter sancto Thomae, 1^a 2^e, q. 112, art. 2, et q. 114, art. 3 et 5, quoad multa. Et similiter, 2. *Sentent.*, dist. 27, q. 1, art. 4, ubi arguit sic, quarto loco: « Si Deus dat alicui gratiam, aut dat digno, aut indigno. Si dat indigno, insipiens est et injustus; quod est impossibile. Ergo dat digno. Sed nullus est dignus habere aliquid, nisi qui hoc meruit. Ergo quicumque accipit gratiam primam, prius meruit ipsam. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum quod indignum potest sumi dupliciter. Vel (x) negative tantum; et sic Deus dat gratiam indignis, quia his qui non sunt sufficienter ad hoc digni, sed tamen habent aliquam dispositionem ad recipiendum, ex quo dicuntur quodammodo ex congruo mereri. Nec ex hoc sequitur quod Deus sit injustus, sed liberalis. Vel sumitur contrarie, ut dicantur indigni qui habent voluntatem resistentem gratiae; et talibus gratiam non infundit, quia ad virtutem non cogit, ut dicit Damascenus (2. *de Fid. Ort.*, cap. 12 et 30). » — Haec ille. — Item, de *Virtutibus*, q. 1, art. 1, in solutione secundi, sic dicit: « Mereri dupliciter accipitur. Uno modo, proprie; et sic nihil aliud est quam facere aliquam actionem unde aliquis juste sibi acquirat mercedem. Alio modo, improprie; et sic qualibet conditio quae facit hominem aliquo modo dignum, meritum dicitur; ut si dicamus quod species Priami meruit imperium, quia digna fuit imperio, etc. » — Haec ille. — Ex quibus patet quod, secundum eum, in dictis locis, posset dici quod homo posset sibi mereri primam gratiam merito congrui, licet non condigni.

Verumtamen, in 1^a 2^e, videtur ponere quod nullo modo potest quis sibi mereri primam gratiam; sed quod actus praecedentes gratiam habituales, licet possint dici dispositiones, non tamen merita respectu gratiae. Unde, q. 112, art. 2, in solutione primi, sic dicit: « Preparatio hominis ad gratiam habendam, quaedam est simul cum ipsa infusione gratiae. Et talis preparatio est quidem meritoria; sed non gratiae, quae jam habetur, sed gloriae, quae nondum habetur. Est autem alia preparatio gratiae imperfecta, quae aliquando praecedit donum gratiae gratum facientis, quae tamen est a Deo movente. Sed ista non sufficit ad meritum, nondum homine per gratiam justificato: quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia. » — Haec ille. — Et similiter ad hoc videtur redire, 2. *Sentent.*, ubi supra (dist. 27, q. 1, art. 4); nam, in solutione quinti, sic dicit: « Potentia materiae est proportionata ad receptionem formae. Et ideo dispositiones illius et habilitates convenienter possunt merita nominari. Sed gratia excedit omnem proportionem naturae, ut actus naturales non possint dici merita respectu gratiae, sed dispositiones remotae tantum. » — Haec ille. — Item, 1^a 2^e,

q. 114, art. 5, in solutione secundi, sic dicit: « Deus non dat gratiam nisi dignis: non tamen ita quod prius digni fuerint; sed quia ipse per gratiam eos facit dignos, *qui solus potest facere mundum de immundo conceptum semine* (Job, 14, v. 4). » — Hæc ille. — Ex quibus patet quod, secundum ultimam ejus determinationem, nulla dispositio præcedens habitum gratiæ potest dici meritum primæ gratiæ, nec de condigno, nec de congruo, nisi multum improprie.

Dicitur ulterius, quod, cum arguens ponat aliquam dispositionem negativam ex parte suscipientis gratiam, quæ sic est ab homine, quod non a Deo movente per gratiam, aliquantulum declinat ad errorem Pelagianorum ponentium aliquam dispositionem ex parte liberi arbitrii, quam non habet a Deo vel divina gratia. Nec effugitur error ille per distinctionem de dispositione positiva et negativa: quia talis dispositio negativa habet rationem boni; et sic habet illa positio dicere aliquod bonum non esse a Deo; quod erroneum est, potissime in bonis quocumque modo ad gratiam pertinentibus, sive antecedenter, sive concomitanter, sive consequenter. De hoc sanctus Thomas, 1^a p., q. 23, art. 5, ubi diffuse de hoc loquitur; et, inter cetera, dicit: « Quidquid est in homine ordinans ipsum in salutem, totum comprehenditur sub effectu prædestinationis, etiam ipsa prima preparatio ad gratiam. Neque enim hæc fit nisi per auxilium divinum, secundum illud *Thren. ult. (v. 21): Convertite nos, Domine, ad te, et convertemur.* » Item, ibidem, sic dicit: « Non est distinctum quod est ex libero arbitrio et ex prædestinatione, sicut non est distinctum quod est ex causa secunda et ex causa prima. Divina enim providentia producit effectum per operationes causarum secundarum. » — Hæc ille. — Item, 1^a 2^a, q. 109, art. 6, probat quod « homo non potest se preparare ad lumen gratiæ suscipiendum, nisi per auxilium gratuitum Dei interius moventis ».

Ad illud quod adducit pro sua secunda conclusione, respondet Bernardus, ubi supra, dicens: « Licet autem opera mortificata reviviscant in resurgente a peccato, non tamen oportet quod semper resurgat in majori charitate quam fuit illa quam amisit, ut dicit: quia non sic reviviscunt, ut gratia præcedens redeat, et alia addatur; sed quia in dispositione divina imputantur ad vitam æternam, quæ non imputarentur nisi iste resurgeret a peccato; et ideo secundum conatum majorem vel minorem dabitur ei major vel minor charitas quam fuit illa quam amisit. Nec oportet, quidquid detur, quod semper resurgat in minori: quia nec sic Deus servat in sua dispositione bona opera, vel charitatem ex qua processerunt, quin etiam paratus sit dare charitatem majorem magis disposito. Quod autem dicit in solutione argumenti, quod Deus restituit gratiam amissam, — non credo quod restituat eandem

numero: quia idem potest facere alia gratia; et ideo non oportet quod semper sit major recuperata quam perdit. » — Hæc Bernardus, et bene. — Ex quibus patet ad argumentum. Quia nec prima charitas eadem numero reparatur et æque intensa semper in resurgente, nec eadem charitas et æque intensa reservatur sibi conferenda in posterum. Nec similiter oportet quod, si ex operibus ex prima gratia elicitis meruit aliquod augmentum gratiæ, recuperet illam vel æqualem gratiam cum æquali augmento, ut prius dictum fuit; immo potest contingere quod resurgat in minori charitate et gratia; sed forte in posterum pertinget ad illud augmentum quod prius meruit, et forte nunquam pertinget, si debiliter, remisse, aut tepide, aut nulliter ad hoc conetur.

Ad probationem tertiæ conclusionis respondet Bernardus, ubi supra, dicens: « Quod autem dicit de duabus dispositionibus negativis, non valet; quia non sunt dispositiones per se. Immo in adultis est dispositio positiva. Et ideo non est necessarium quod dicit, quod omnibus resurgentibus a peccato datur major gratia quam innocentibus. Potest enim adultus tam modice conari, quod modica gratia dabitur ei, forte minor quam parvulo, cui datur gratia sine conatu, et sine dispositione positiva. » — Hæc ille, et bene, præter hoc quod ponit gratiam infundi parvulis sine quacumque dispositione positiva. Hoc enim non est verum: quia baptismus collatus parvulis, imprimit eis dispositionem aliquam positivam ad gratiam, quæ dicitur ornatus, vel character, ut alias dictum est (x). Et de hoc alias fortè videbitur. Videtur enim sanctus Thomas velle quod nunquam confertur gratia alicui nisi cum dispositione positiva ad gratiam. Unde, 1^a 2^a, q. 112, art. 2, arguit sic (tertio loco): « Agens infinite virtutis non requirit dispositionem in materia; cum nec ipsam materiam requirat, sicut in creatione apparet; cui collatio gratiæ comparatur, quæ dicitur nova creatura, *ad Gal. ult. (v. 15)*. Sed solus Deus, qui est infinite virtutis, gratiam causat. Ergo nulla preparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam consequendam. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Dicendum est quod agens infinite virtutis non exigit materiam, vel dispositionem materiæ, quasi præsuppositam ex alterius causæ actione. Sed tamen oportet quod, secundum conditionem rei causandæ, in ipsa re causet et materiam et dispositionem debitam ad formam. Et similiter, ad hoc quod Deus gratiam infundat anime, nulla preparatio exigitur, quam ipse non faciat. » — Hæc ille. — Consimiliter, prima distinctione *Quarti*, q. 4, art. 4, in solutione primæ quæstionculæ, sic dicit: « Principale agens respectu justificationis Deus est,

(x) Cfr. dist. 1, q. 1, art. 3, § 3, III, ad 2^{am}; et dist. 4, q. 1, art. 3, § 2, II, ad 2^{am}; et dist. 7, q. 4, art. 3, ad 2^{am}.

nec indiget ad hoc aliquibus instrumentis ex parte sua; sed propter congruitatem, ex parte hominis justificandi, utitur sacramentis quasi quibusdam instrumentis justificationis. Hujusmodi autem materialibus instrumentis competit aliqua actio ex natura propria, sicut aquæ abluere, et oleo facere nitidum corpus; sed ulterius, inquantum instrumenta divine misericordiae justificantis, pertingunt instrumentaliter ad aliquem effectum in anima, qui primo correspondet sacramentis, sicut est character, vel aliquid hujusmodi. Ad ultimum autem effectum, qui est gratia, non pertingunt etiam instrumentaliter, nisi dispositive, quantum ad hoc quod illud ad quod instrumentaliter effective pertingunt, est dispositio, quæ est necessilans, quantum in se est, ad gratiæ susceptionem. » — Hæc ille. — Similia ponit, 3 p., q. 63, art. 6, in solutione tertij, et in multis aliis locis.

Cætera vero quæ dicit Bernardus, possunt stare, potissime de dispositione requisita in adultis. Unde sanctus Thomas, 1^a 2^æ, q. 112, art. 2, arguit sic, secundo loco: « Ille, inquit, qui in peccato progreditur, non se præparat ad gratiam habendam. Sed aliquibus in peccato progredientibus data est gratia; sicut patet de Paulo, qui gratiam consecutus est dum esset *spirans minarum et cædis in discipulos Domini*, ut dicitur, *Act. 9* (v. 1). Ergo nulla præparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis. » Ecce argumentum. Sequitur responsio: « Homo, inquit, ad gratiam se præparare non potest, nisi Deo præveniente et movente ad bonum. Et non refert utrum subito vel paulatim aliquis ad perfectam præparationem perveniat. Dicitur enim, *Eccli. 11* (v. 23), quod (x) *facile est in oculis Dei subito honestare pauperem*. Contingit autem quandoque quod Deus movet hominem ad bonum, non tamen perfecte; et talis præparatio præcedit gratiam. Sed quandoque statim perfecte movet ipsum ad bonum, et subito homo gratiam accipit, secundum illud *Joan. 6* (v. 45): *Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me*. Et ita contigit Paulo: quia subito, cum esset in progressu peccati, perfecte motum est cor ejus a Deo, audiendo et addiscendo et veniendo; et ideo subito gratiam consecutus est. » — Hæc ille.

Et hæc sufficiunt pro responsionibus objectorum.

Ad argumentum pro quæstione, respondet sanctus Thomas, 3 p., q. 89, art. 2, in solutione primi, dicens: « Non omnibus diligentibus Deum cooperatur in bonum hoc ipsum quod per peccatum a Dei timore cadunt (quod patet in his qui cadunt, et nunquam resurgunt, vel qui resurgunt, iterum casuri); sed (6) *his qui secundum propositum vocati sunt sancti* (*Roman. 8*, v. 28), scilicet præ-

destinatis, qui, quotiescumque cadant, finaliter tamen resurgunt. Cedit ergo eis in bonum hoc quod cadunt, non quia semper in majori gratia resurgunt, sed quia resurgunt in permanentiori gratia: non quidem ex parte ipsius gratiæ, quia, quanto gratia est major, tanto est permanentior; sed ex parte hominis, qui, tanto stabilis in gratia permanet, quanto est cautior et humilior. Unde et Glossa, ibidem, subdit quod *ideo proficit eis in bonum quod cadunt, quia humiliores redeunt, quia doctiores fiunt*. » — Hæc ille. — Et in idem redit responsio data ad idem argumentum, 3. *Sentent.*, dist. 34, q. 1, art. 4, q^{la} 3, in solutione primi, ubi sic dicit: « Hoc dictum intelligitur non semper quantum ad majorem quantitatem charitatis, sed quantum ad majorem diligentiam vel humilitatem, in qua peenitens resurgit, ad minus actualiter. Minus autem malum est ut charitas diminuatur quam ut totaliter amittatur; et minus malum computatur pro magis bono, ut dicitur, 5. *Ethicorum* (cap. 1). Et ideo in bonum diligentis Deum cedit peccatum, etiam si in minori charitate resurgat: quia per humilitatem et cautelam ab omnimoda gratiæ amissione curatur (x). » — Hæc ille.

Et hæc de quæstione sufficiant. De qua benedictus Deus in secula. Amen.

DISTINCTIO XV

QUÆSTIO I.

UTRUM HOMO POSSIT DEO SATISFACERE PRO PECCATO

CIRCA decimam quintam distinctionem 4. *Sententiarum* queritur: Utrum homo possit Deo satisfacere pro peccato.

Et arguitur quod non. Quia ille ejus totum quod habet, non sufficit ad unum debitum exsolvendum, non potest pro alio suo debito satisfacere. Sed quidquid homo est, et potest, et habet, non sufficit ad exsolvendum debitum pro beneficio creationis; unde, *Isaiæ 40* (v. 16), dicitur quod ligna Libani non sufficient ad holocaustum. Ergo nullo modo potest satisfacere pro debito offensæ commisse.

In oppositum arguitur. Quia, sicut dicit Hieronymus (in *Exposit. fidei ad Damas.*), *qui dicit Deum aliquid impossibile præcepisse homini, anathema*

(x) quod. — quia Pr.

(6) in. — Ad. Pr.

(x) curatur. — tuetur Pr.